

Česká společnost pro slavistická, balkanistická a byzantologická studia, z. s.,
ve spolupráci se Slovanským ústavem AV ČR, v. v. i., Vás srdečně zve na

online
7. BYZANTOLOGICKÝ DEN
v pátek 28. května 2021

Program

14,00 – 14,15	Zahájení
14,15 – 14,35	Radka Fialová (Praha) – <i>Umělecké památky Ravenny</i>
14,35 – 14,55	Pavla Drápelová (Praha) – <i>Sklavéni v díle Prokopia Caesarejského a statistika</i>
14,55 – 15,15	Przemysław Marciniak (Katowice) – <i>The gnat like the elephant and the flea like the panther. Byzantine cultural entomology – preliminary remarks.</i>
15,15 – 15,35	Diskuse
15,35 – 16,00	Coffee break
16,00 – 16,20	Petra Melichar (Praha) – <i>Císařovny nové šaty: proměna a integrace cizí princezny v byzantském prostředí</i>
16,20 – 16,40	Věra Klontza-Jaklová (Brno) – <i>Archeologie byzantské Kréty: dokážeme odlišit Araby a Římany (Byzantince) v archeologických pramenech?</i>
16,40 – 17,00	Věra Klontza-Jaklová, Klára Matulová, Adam Geisler, Manolis Klontzas (Brno) – <i>Hospodaření s vodou v krétských byzantských pevnostech</i>
17,00 – 17,20	Robin Pánek (Praha) – <i>Počátky a vývoj špitální péče ve východním Středomoří</i>
17,20 – 17,45	Diskuse
17, 45	Závěr

ABSTRAKTY

7. byzantologický den

28. května 2021

Radka Fialová, *Umělecké památky Ravenny*

Severoitalská Ravenna zažila nebývalý vzmach od počátku 5. století, poté co se stala sídlem císaře Honorio a jeho nevlastní sestry Gally Placidie. Od poloviny 6. do poloviny 8. století byla hlavním městem byzantského exarchátu. Zachoval se zde soubor staveb, v nichž se snoubí západní a východní vlivy, se zcela jedinečnými mozaikami – nejucelenějšími a nejzachovalejšími mimo Konstantinopol –, včetně slavných mozaik z baziliky San Vitale, zachycující císařovnu Theodoru a císaře Justiniána a jejich průvod. Přednáška s obrazovými ukázkami se věnuje osmi památkám chráněným UNESCO, jejich architektuře a ikonografické výzdobě.

Pavla Drápelová, *Sklavéni v díle Prokopia Cesarejského a statistika*

Cílem příspěvku je odpovědět na otázku nakolik jsou Sklavéni (tj. Slované) v díle raně byzantského autora Prokopia Cesarejského popisováni podobně anebo naopak odlišně ve srovnání s ostatními barbary, se kterými byla Byzanc v 6. století v kontaktu. V prezentaci se zaměřím na identifikaci některých klíčových slov a obrátů, které Prokopios při popisu Slovanů použil a srovnání četnosti výskytu těchto termínů v jeho popisech ostatních barbarů. Ukážeme si, že některé výrazy patřily mezi obecně rozšířené, ale naopak některé jiné je možné najít pouze v omezeném počtu případů a jejich časté použití v souvislosti se Slovaný je tak zarážející a naznačuje, že v očích Prokopia byly určité aktivity a vlastnosti Slovanů zdůrazněny.

Przemysław Marciniak, *The gnat like the elephant and the flea like the panther. Byzantine cultural entomology – preliminary remarks.*

Byzantine literature offers a surprising selection of texts on insects – the three pseudoscientific treatises penned by Michael Psellos on fleas, bedbugs, and lice, his oration on being bitten by fleas, poems on the spider and the ant by Christopher of Mytilene, and a psogos of the fly by Eugenios of Palermo. John Tzetzes offered a long and detailed description of various kinds of insects in his commentaries on Aristophanes' *Clouds*, and in the *Chiliades* one of the historiai is devoted to customs and the allegorical interpretation of cicadas.

Human interaction with insects concerns two intertwined areas of interest: biophysical reality and “the abstract world of aesthetics, fantasy, and metaphysical speculation”. Byzantine writers often merged these two spheres to produce new meaning - a detailed description of an animal is used to convey a more symbolic meaning. This twofold yet complementary approach to animals is especially visible in texts, which are located between the real and the imaginary as they include a detailed description of an animal, which, in turn is used to express a symbolic meaning. Christopher of Mytilene describes a spider in a very detailed way to ponder God's might, while Eugenios' description of a fly, a subversive take on Lucian's paradoxical enkomion, is conducted to prove his participation in Greek *paideia*.

Therefore, my presentation studies the role, which the insect imagery played in the literary and cultural imagination of the Byzantines in the 11th and 12th centuries. I intend to show how the “insect discourse” was constructed, and what purposes it could serve.

Petra Melichar, *Císařovny nové šaty: proměna císařské nevěsty v byzantskou císařovnu*

Rituály spojené s příjezdem císařské nevěsty do hlavního města v pozdně byzantském období zrekonstruované z různých druhů soudobých pramenů nám představují nejen barvitou stránku světa byzantských slavností, ale silně se dotýkají také císařské ideologie a byzantského pohledu na sebe a svou civilizaci na konci středověku.

Věra Klontza-Jaklová, *Archeologie Kréty: dokážeme odlišit Araby a Římany (Byzantince) v archeologických pramenech?*

Doba, kdy byla Kréta arabským emirátem (824/829–961) je (nejenom) archeologicky velmi málo známá. Byzantská i arabská historiografie a archeologie jsou velmi skoupé na speciální studie z mnoha důvodů včetně ideologií směřujících a formujících archeologická i historická paradigmatata.

Příspěvek je přehledem současného bádání na poli historie byzantské Kréty, archeologických pramenů, ale jeho těžiště se nachází v prezentaci archeologických metod a nástrojů, které mají potenciál doplnit archeologickou mapu, získat prameny a informace k dalšímu poznání politického, hospodářského a kulturního života na ostrově. Jedná se hlavně o metody archeologické modelace, prediktivní modely sídelní sítě, které vycházejí z dlouhodobých změn sídelní struktury, tzv. Land use. Výsledky přinesla také revize archeologických nálezů datovaných do období 9. – 10. století a revize arabských i byzantských pramenů týkajících se tohoto období.

Na závěr jsou prezentovány první výsledky cílených prospekcií vycházející z aplikace výše zmíněných metod.

Věra Klontza- Jaklová, Klára Matulová, Adam Geisler, Manolis Klontzas, *Hospodaření s vodou na krétských byzantských pevnostech.*

Od poloviny 7. století je možné nejenom na Kréte sledovat osídlování strategických míst a zároveň jejich opevňování. Tato tendence přetrvává celé 8. století. Tyto opevněné lokality vykazují přítomnost poměrně velkých komunit a to i na místech, kde neexistuje žádný přirozený zdroj vody, kromě krátkodobých, ale vydatných dešťů.

Na všech těchto lokalitách (např. Keratos, Oxa, Liopetro, Varypetro ad.) byly identifikovány systémy nádrží budovaných z kamene, ošetřených tzv. hydraulickou omítkou. Jejich stavitelé využívali dlouhodobé znalosti a zkušenosti, které dovolují osídlit velmi suché oblasti. V některých případech byl tento sběr vody tak účinný, že bylo možné zavlažovat terasovitá pole v okolí takových lokalit, zabraňovat tak erozi, nebo dokonce využívat vodu jako kapitál v případě přístavů na jižním pobřeží (systém Inatos – Priansos), kde touto vodou byly doplňovány zásobníky lodí křižujících Středoziemní moře.

Příspěvek prezentuje jak dílčí konkrétní studie a výzkumy, tak obecný rámec a zákonitosti budování a využívání tohoto systému. Tento systém je možné aplikovat i dnes, kdy aridizace krétské krajiny představuje velmi aktuální problém.

Robin Pánek, *Počátky a vývoj špitální péče ve východním Středomoří*

Hlavním úkolem této přednášky je sledovat a analyzovat vývoj špitální a lékařské péče v prostředí východního Středomoří, a to na příkladech prvotní perské, byzantské a muslimské péče a podoby špitálních zařízení. Sledován a analyzován bude především vývoj špitálů, jejich personálu, kvalita a způsob péče vykonávané v těchto zařízeních a její komparace mezi jednotlivými kulturními okruhy. O struktuře špitálů se dochovalo pouze malé množství primárních pramenů a svědectví. Největší procento pramenů tvoří lékařské spisy arabských studovaných lékařů, které však ve velké většině buď nebyly přeloženy z arabského originálu, nebo se týkají spíše charakteru lékařské péče jako takové, a ne samotné instituce špitálu. Dochovaly se však zakládající dokumenty některých špitálů a arabské spisy, vytvářející přehledy známých lékařů a institucí, ve kterých působily. Závěrem je pak komparační analýza obou hlavních přístupů, tedy byzantského a muslimského, z nichž následně do velké míry vycházela katolická špitální péče rytířských špitálních řádů v oblasti Svaté země a celého východního Středomoří.